

JURISPRUDENȚĂ COMENTATĂ ȘI PROBLEME DE PRACTICĂ JUDICIARĂ

CZU 343.15

REPARAREA PREJUDICIULUI CAUZAT PRIN ERORI JUDICIARE ȘI DE URMĂRIRE PENALĂ: CADRUL NORMATIV ȘI ASPECTE PRACTICE

Vasilisa MUNTEAN,
judecător la Judecătoria
Chișinău (sediul Buiucani),
doctorandă la USPEE
„Constantin Stere”

SUMAR

Persoana care a fost condamnată pe nedrept și în privința căreia există un act procesual de reabilitare are posibilitatea de a beneficia de repararea prejudiciului suportat. Persoana reabilitată poate solicita repararea prejudiciului material, compensarea prejudiciului moral și restabilirea unor drepturi încălcate.

Persoanei care a fost prejudiciată ca urmare a erorilor judiciare sau de urmărire penală i se compensează: salariul și alte venituri provenite din muncă; pensia sau indemnizația a cărei plată a fost sistată ca urmare a arestului ilegal și ținerii în arest; averea confiscată ori trecută în venitul statului de către instanța judecătorească, precum și averea sechestrată; amenzile percepute ca urmare a executării sentinței judiciare; sumele plătite de ea pentru asistența juridică; cheltuielile pentru tratament; cheltuielile efectuate în legătură cu chemările în organul de urmărire penală, organul procuraturii sau în instanța judecătorească.

Prejudiciile cauzate persoanei reabilitate se repară integral și, pe cât este posibil, în natură. În situațiile în care repararea în natură a prejudiciilor nu este posibilă de realizat, la solicitarea persoanei reabilitate, instanța judecătorească poate recurge la mijloace alternative de compensare, precum plata prin echivalent bănesc sau obligarea prezentării scuzelor oficiale.

Cuvinte-cheie: *prejudiciu, erori judiciare, erori de urmărire penală, sentință, detenție, condamnare, măsuri preventive, act de reabilitare.*

Generalități. Una dintre modalitățile prin care statul intervine în corectarea erorilor admise de instanțele judecătorești sau de organul de urmărire penală se manifestă prin repararea prejudiciului cauzat persoanei.

REPAIR OF INJURY CAUSED BY JUDICIAL ERRORS AND CRIMINAL DAMAGE: NORMAL FRAMEWORK AND PRACTICAL ASPECTS

SUMMARY

The person who has been unjustly convicted and in respect of which there is a procedural rehabilitation act has the possibility of receiving compensation for the damage sustained. The rehabilitated person may request the repair of material damage, compensation for the moral damage and the restoration of some violated rights.

The person who has been injured as a result of legal or criminal prosecution is compensated for: salary and other income from work; the pension or indemnity the payment of which has been suspended as a result of the illegal arrest and detention; property confiscated or passed into state revenue by the court, as well as property seized; the fines imposed as a result of the execution of the judicial sentence; the amounts paid by it for legal assistance; expenditure on treatment; expenditure incurred in connection with appeals to the criminal investigative body, the prosecutor's office or the court.

Damages caused to the rehabilitated person are repaired in full and in kind. In cases where the reparation in kind of the damage is not possible, at the request of the rehabilitated person, the court may resort to alternative means of compensation, such as payment by monetary equivalent or the obligation to present official excuses.

Key-words: *prejudice, judicial errors, criminal prosecution errors, sentence, detention, condemnation, preventive measures, rehabilitation act.*

Repararea prejudiciului este materia cea mai importantă, dar și cea mai sensibilă a răspunderii civile, și, poate, a întregului drept civil. Este o zonă de reglementare care evidențiază mai puțin virtuțile dreptului, cât, mai ales, vulnerabilitățile lui [21, p.44].

În literatura de specialitate prin prejudiciu se înțeleg rezultatele dăunătoare, cu caracter patrimonial sau nepatrimonial, efecte ale încălcării drepturilor subiective și intereselor legitime ale unei persoane [1, p.96].

Prejudiciul mai este definit ca „orice vătămare adusă unui bun ocrotit de drept”, „micșorarea unui bun apărat prin lege”, „orice atingere adusă unei persoane” sau „rezultatul atingerii aduse drepturilor ocrotite de lege” [25, p.21].

Prejudiciul este privit ca o condiție necesară pentru angajarea răspunderii civile. Valoarea prejudiciului o constituie calculul bănesc al daunelor cauzate prin acțiunile nelegitime ale unei persoane asupra alteia. În urma recuperării prejudiciilor, persoanei trebuie să i se restituie poziția pe care o avea până la momentul în care dreptul i-a fost încălcat [1, p.45].

Repararea prejudiciului cauzat persoanei prin erori judiciare și de urmărire penală a prins contur încă din dreptul roman. Astfel, procedura civilă romană se baza pe acțiuni de drept strict (*actiones stricti iuris*). Judecătorul se pronunța asupra cazului pe care îl examina ținând cont de fiecare literă din lege. Aceasta se explică prin formalismul rigid de care trebuia să țină seama, neavând posibilități largi de interpretare [20, p.85].

În cadrul proceselor de judecată, atât părțile cât și judecătorul pronunțau formule și termeni care solicitau o respectare strictă. Orice abatere de la formula solemnă era sancționată cu pierderea procesului. În acest sens, Gaius ne spune în „Instituțiuni” că erorile formale în procedură erau ireparabile și nu era permis să fie schimbat nici genul cuvintelor. Astfel, „unul care chemase în judecată pentru că i-ar fi fost tăiate niște vițe-de-vie, iar în acțiunea intentată le numise pe acestea „vițe”, a pierdut procesul fiindcă trebuia să le numească „arbori”, așa cum prevedea Legea celor XII Table, care nu vorbea despre tăierea viței, ci despre tăierea arborelui în general” [7, p.269].

S-a menționat că sintagma „repararea prejudiciului” în varianta care există în prezent își are originea în secolul XVII, fiind elaborată de juristul Jean Domat și preluată apoi în Codul civil francez. Totodată, există opinia că utilizarea actuală a expresiei „repararea prejudiciului” nu ar fi una potrivită. În limbajul obișnuit, „a repara” se referă la bunuri și înseamnă a reface sau a readuce în starea inițială, în timp ce înțelesul juridic al aceluiași termen este diferit. Reparația, în înțeles juridic, desemnează, de cele mai multe ori, compensarea prejudiciului prin indemnizarea victimei, nicidecum refacerea sau reconstituirea [21, p.46].

Tendința codurilor civile moderne este de a renunța la formula clasică de „reparare”, raportându-se la compensare. În legislația unor state europene formula „repararea prejudiciului” a fost înlăturată. Printre ele se numără Codul civil italian, în care este prevăzut că obligația debitorului privește compensarea pagubei („*risarcimento dei danni*”), în Codul civil portughez este utilizat verbul „indemnizar”, iar în dreptul englez - „full compensation”.

Termenul „indemnizare” vine de la latinescul *indem-*

nitas și presupune înlocuirea unei valori cu alta, prin orice mijloace apte de a satisface interesele lezate ale victimei. Compensarea este o măsură de restabilire a echilibrului dintre victimă și cel chemat de a răspunde. Obiectul reparației propriu-zise îl constituie valorile afectate, și nu prejudiciul în sine, care, fiind o pierdere un gol, nu poate fi susceptibil de reparație propriu-zisă [23, p.58].

Răspunderea juridică civilă a statului pentru prejudiciile cauzate prin erori ale instanțelor de judecată, procuraturii și organelor de urmărire penală este o răspundere delictuală. Obligația statului de a repara prejudiciul cauzat prin acțiunile organelor enumerate se naște indiferent de vinovăția persoanelor cu funcții de răspundere care au săvârșit fapta ilicită.

Pentru a caracteriza mai bine acest tip de răspundere, este necesar să facem cunoștință cu obligațiile care revin judecătorilor și angajaților din cadrul acestor organe de stat. Astfel, în art.15 alin.(1) din Legea cu privire la statutul judecătorului nr.544/1995 [15] este stabilit că judecătorii sunt obligați să fie imparțiali, să respecte întocmai cerințele legii la înfăptuirea justiției, să asigure interpretarea și aplicarea uniformă a legislației. Exigențe pentru exercitarea corectă a atribuțiilor de serviciu sunt stabilite pentru procurori (art.6 alin.(3) din Legea cu privire la procuratură nr.3/2016 [19]), ofițeri de urmărire penală (art.13 alin.(1) din Legea privind statutul ofițerului de urmărire penală nr.333/2006 [17]) și ofițeri de investigație (art.11 din Legea privind activitatea specială de investigații nr.59/2012 [18]).

Prejudiciile pasibile de reparare. Persoana care a fost condamnată pe nedrept și în privința căreia există un act procesual de reabilitare are posibilitatea de a beneficia, de fiecare dată, de repararea prejudiciului suportat. Persoana reabilitată poate solicita repararea prejudiciului material, compensarea prejudiciului moral și restabilirea unor drepturi încălcate.

Repararea prejudiciului presupune restabilirea stării materiale care a existat inițial. Luând în considerare că deseori repararea în natură a daunelor suportate devine imposibil de realizat, se recurge la compensarea pagubei printr-o sumă de bani. Compensarea prin echivalent bănesc se aplică ca măsură de alternativă ori de câte ori repararea în natură nu este, obiectiv, posibilă. Această modalitate de reparare a prejudiciului se poate face prin acordarea unei sume globale sau prin obligarea autorului prejudiciului la efectuarea unor prestații periodice succesive, cu caracter temporar sau, după caz, viager.

Practica judiciară ne dovedește că prejudiciul cauzat persoanei prin erori judiciare și de urmărire penală se compensează, de regulă, în expresie bănească. La stabilirea despăgubirilor prin echivalent se au în vedere momentul la care se apreciază prejudiciul, acesta putând fi momentul producerii prejudiciului, dar și momentul pronunțării hotărârii.

Cât privește momentul în funcție de care se apreciază repararea prin echivalent a prejudiciului, cuantumul reparației se stabilește în funcție de valoarea pagubei la data pronunțării hotărârii judecătorești privind repararea prejudiciului. În acest fel, se respectă principiul reparării integrale a prejudiciului, victima putându-și restabili, la prețul zilei, situația patrimonială avută înainte de a fi sancționată pe nedrept.

În conformitate cu art.7 al Legii nr.1545/1998 [16], persoanei care a fost prejudiciată ca urmare a erorilor judiciare sau de urmărire penală i se compensează: a) salariul și alte venituri provenite din muncă, ce constituie sursa ei principală de existență, de care a fost privată în urma acțiunilor ilicite; b) pensia sau indemnizația a cărei plată a fost sistată ca urmare a arestului ilegal și ținerii sub arest; c) averea (inclusiv depunerile bănești și câștigurile aferente) confiscată ori trecută în venitul statului de către instanța judecătorească sau ridicată de organul de urmărire penală, precum și averea sechestrată; d) amenzile percepute ca urmare a executării sentinței judiciare și cheltuielile de judecată suportate de persoana fizică în legătură cu acțiunile ilicite; e) sumele plătite de ea pentru asistența juridică; f) cheltuielile pentru tratamentul ei, tratament determinat de aplicarea față de aceasta a unor acțiuni ilicite (a maltratării); g) cheltuielile efectuate în legătură cu chemările în organul de urmărire penală, organul procuraturii sau în instanța judecătorească.

Persoanelor în privința cărora există un act de reabilitare și care înainte de sancționare erau încadrate în muncă li se calculează **salariu pe perioada absenței forțate de la serviciu**. Salariul mediu lunar pentru persoanele angajate prin contract individual de muncă se calculează în conformitate cu regulile stabilite în Hotărârea Guvernului Republicii Moldova privind aprobarea modului de calculare a salariului mediu, nr.426 din 26.04.2004 [8].

Câștigul mediu lunar pentru persoanele neangajate prin contract individual de muncă se determină prin împărțirea la 12 a sumei venitului total pentru anul precedent, iar în situația persoanelor care, din motive întemeiate, nu au lucrat, câștigul lunar se calculează pornindu-se de la salariul mediu pe republică (art.8 alin.(3) al Legii nr.1545/1998). În context, subliniem că salariul mediu pe republică se stabilește în baza informației furnizate de Biroul Național de Statistică, iar pentru anul 2017 acest salariu a constituit 5.697,1 lei [22].

Cu titlu de exemplu aducem speța în care A.Z. a depus cerere de chemare în judecată împotriva Ministerului Justiției cu privire la repararea prejudiciului material și moral în temeiul Legii nr.1545/1998. În motivarea acțiunii sale, reclamantul a indicat că este medic obstetrician-ginecolog și fost angajat al instituției medicale, iar la 10.03.2005 în privința sa a fost pornită o cauză penală în legătură, decesul unui pacient. La 23.12.2005,

el a fost pus sub învinuire în baza art.213 alin.(2) lit.b) din Codul penal și în aceeași zi i-a fost aplicată măsura preventivă sub forma obligației de a nu părăsi localitatea. Prin sentința Judecătorei Strășeni din 18.07.2008, A.Z. a fost achitat de săvârșirea infracțiunii prevăzută de art.213 lit.b) din Codul penal, din motiv că fapta nu întrunește elementele componenței de infracțiune. Sentința primei instanțe a fost menținută de instanțele de apel și de recurs.

Prin hotărârea Judecătorei Chișinău, a fost admisă parțial acțiunea înaintată și s-a încasat din bugetul de stat în beneficiul lui A.Z. suma de 11.336,73 lei, cu titlu de prejudiciu material, și suma de 20.000 lei, cu titlu de prejudiciu moral.

Instanța de judecată a constatat că, pe perioada procesului penal, instituția medicală a suspendat contractul individual de muncă cu medicul obstetrician-ginecolog A.Z. Conform certificatului de salariu, eliberat de instituția medicală, salariul lui A.Z. în perioada 04.12.2003 – 04.12.2004 a constituit 14.792 lei. Prin urmare, instanța de judecată a concluzionat că, în urma suspendării contractului individual de muncă pe o perioadă de 201 zile, A.Z. a fost privat de dreptul de a munci și a fost lipsit de salariu în sumă de 8.259,09 lei, salariul mediu pe zi al acestuia fiind de 41,09 lei. De asemenea, în legătură cu desfășurarea procesului penal, prin ordinul Ministerului Sănătății, a fost suspendată, începând cu 08.12.2004, aplicarea ordinului privind conferirea categoriei a doua în obstetrică-ginecologie lui A.Z., iar printr-un alt ordin a fost retrasă categoria de calificare a lui A.Z. Prin urmare, instanța de judecată a considerat că, în urma retragerii categoriei de calificare, A.Z. a fost lipsit de un adaos în sumă de 3.077,64 lei [2].

Într-o altă situație de caz, reclamantul A.T. a înaintat acțiune împotriva Ministerului Justiției al Republicii Moldova privind repararea prejudiciului material sub forma plăților salariale pentru perioada suspendării din funcție începând cu 15.04.2011 până la 09.08.2013 și a indemnizației pentru concediul nefolosit. Temei pentru înaintarea acțiunii în repararea prejudiciului a constituit sentința judecătorească prin care A.T. a fost achitat din motiv că fapta lui nu întrunește elementele infracțiunii.

Judecătoria Chișinău a constatat că în perioada menționată A.T. a fost privat de posibilitatea de a munci și de a încasa salariul care constituia principala lui sursă de venit. Instanța de judecată a dispus încasarea în beneficiul lui A.T. a prejudiciului moral în sumă de 25.000 lei, precum și despăgubirea pentru prejudiciul material cauzat prin privarea de salariu și alte venituri provenite din muncă, în sumă de 44.840 lei [10].

Practica denotă faptul că instanțele judecătorești admit pretențiile de încasare a prejudiciului moral, a prejudiciilor materiale, precum cheltuielile de tratament, de expertiză, de asistență juridică etc., dar uneori

resping pretențiile privitor la încasarea salariului pentru absența forțată de la serviciu. Aceasta se explică prin anumite îndoieli pe care judecătorii le au în privința corectitudinii calculelor prezentate de reclamant referitor la plățile salariale.

Cu titlu de exemplu este speța în care cauza civilă a fost remisă la rejudecare, din motiv că judecătorii au neglijat solicitarea reclamantului de încasare a salariului pentru absența forțată de la serviciu. Astfel, prin decizia CSJ din 14.03.2018 [5], a fost admis recursul declarat de către S.V. și casate decizia Curții de Apel Chișinău din 22.06.2017 și hotărârea Judecătorei Chișinău (sediul Buiucani) din 21.05.2016, cu emiterea unei noi hotărâri în partea admiterii pretenției de încasare a prejudiciului material cu titlu de salariu pentru perioada în care reclamantul a fost impus să lipsească de la serviciu. S-a încasat de la bugetul de stat în beneficiul lui S.V. suma de 63.085 lei cu titlu de salariu pentru lipsa forțată de la muncă, calculat cu aplicarea coeficientului inflației.

Există și situații în care reclamantul a solicitat repararea din contul bugetului de stat a salariului pentru absența forțată de la serviciu, dar instanța de judecată a decis că eliberarea persoanei din serviciu s-a efectuat la inițiativa angajatorului, din cauza unor acțiuni culpabile comise de salariat. Astfel, instanța a indicat în motivarea deciziei că la baza emiterii ordinului de concediere a stat nu intentarea cauzei penale în privința salariatului, ci pierderea încrederii din partea angajatorului conform art.86 lit.k) din Codul Muncii [3].

Pentru a beneficia de achitarea plăților salariale, persoana reabilitată trebuie să fie angajată în câmpul muncii până la emiterea actului de sancționare. Într-o situație de caz, persoana reabilitată a solicitat achitarea salariului mediu pe economie în sumă totală de 136.716,4 lei, motivând că s-a aflat sub urmărire penală și nu a putut să se angajeze în câmpul muncii. Instanța de judecată a considerat neîntemeiat capătul de cerere și l-a respins ca nefondat, deoarece la materialele cauzei nu au fost prezentate probe care ar confirma faptul că, la data pornirii urmăririi, M.A. era angajat sau a avut intenția de a se angaja în câmpul muncii [13]. Într-un alt caz similar, instanța a respins capătul de cerere privind achitarea plăților salariale pe motiv că reclamanta nu a prezentat vreo probă din care să rezulte că a fost angajată în câmpul muncii până la arestarea sa (copia carnetului de muncă) sau că urma să se angajeze (dovada acceptării CV-ului de către viitorul angajator sau copia încheierii unui contract individual de muncă) [11].

Suntem de părerea că sintagma „alte venituri provenite din muncă” la care legiuitorul face referire în art.7 lit.a) din Legea nr.1545/1998 se referă la câștigurile din activitatea de întreprinzător. La această concluzie ajungem din interpretarea normei din art.1 alin.(2) al Legii cu privire la antreprenoriat și întreprinderi nr.845/1992,

care stabilește că munca efectuată conform contractului individual de muncă nu se consideră antreprenoriat. Astfel, deducem că veniturile dobândite în urma desfășurării activității de întreprinzător sunt provenite din muncă, dar nu se consideră salariu.

Persoana reabilitată are dreptul de a primi toate veniturile pe care le-a obținut sau le-ar fi obținut în perioada cât a fost atrasă ilegal în procesul penal. Astfel, susținem că din textul normei „salariul și alte venituri provenite din muncă, ce constituie sursa ei principală de existență, de care a fost privată în urma acțiunilor ilicite” (art.7 lit.a) din Legea nr.1545/1998), cuvintele „ce constituie sursa ei principală de existență” sunt de prisos și urmează a fi excluse.

În conformitate cu art.7 lit.(d) al Legii nr.1545/1998, în folosul persoanei reabilitate se restituie amenzile achitate de ea ca urmare a executării sentinței judiciare și cheltuielile de judecată suportate în legătură cu acțiunile ilicite. Suntem de părerea că prin „amenzile percepute ca urmare a executării sentinței judiciare” (art.7 lit.d) din Lege) se are în vedere amenda privită drept categorie de pedeapsă în art.64 din Codul penal.

Cât privește cheltuielile judiciare suportate de persoana reabilitată în legătură cu desfășurarea procesului penal, acestea sunt prevăzute de art.227 din Codul de procedură penală și includ sumele plătite martorilor, părții vătămate, reprezentanților lor, experților, specialiștilor, interpreților, cele cheltuite pentru păstrarea, transportarea și cercetarea corpurilor delicatese, cheltuielile pentru restituirea contravalorii obiectelor deteriorate sau nimicite în procesul de efectuare a expertizei sau de reconstituire a faptei, alte cheltuieli suportate de stat în legătură cu efectuarea acțiunilor procesuale în cauza penală. Considerăm că persoana reabilitată ar putea beneficia de restituirea cheltuielilor judiciare menționate mai sus numai dacă va confirma că, în temeiul unei hotărâri judecătorești pe cauza penală, a achitat în folosul statului aceste cheltuieli.

Conform art.7 lit.e) din Legea nr.1545/1998, persoanei reabilitate i se vor restitui cheltuielile pentru asistența juridică. Menționăm faptul că persoana reabilitată poate solicita nu doar cheltuielile de asistență juridică suportate în cauza civilă, dar și sumele care au fost achitate avocaților în legătură cu desfășurarea procesului penal încetat pe temei de reabilitare. În conformitate cu art.63 alin.(4)-(5) din Legea cu privire la avocatură, nr.1260/2002, cheltuielile suportate de client în legătură cu acordarea de către avocat a asistenței juridice în cauzele penale, civile și administrative urmează a fi compensate proporțional cerințelor admise. Aceste cheltuieli se încasează concomitent cu soluționarea cauzei în fond, fără o procedură litigioasă prealabilă.

Potriviart.7 lit.g) al Legii nr.1545/1998, persoanei reabilitate i se restituie cheltuielile efectuate în legătură cu chemările în organul de urmărire penală, organul

procuraturii sau instanța judecătorească. Art.235 din Codul de procedură penală prevede că citarea în procesul penal constituie acțiunea procesuală prin care organul de urmărire penală, judecătorul de instrucție sau instanța de judecată asigură prezentarea unei persoane în fața sa pentru desfășurarea normală a procesului penal. Menționăm că faptul suportării cheltuielilor urmează a fi probat cu ajutorul bonurilor de plată, chitanțelor, facturilor, biletelor de transport, altor mijloace de probă similare.

Cu regret, mecanismul de restituire a cheltuielilor nu este bine elaborat, deoarece, în legătură cu procesul penal, atât persoana reabilitată cât și rudele acesteia suportă nu doar cheltuieli de deplasare și comunicare telefonică cu organele judiciare. Pentru a asigura restabilirea stării materiale inițiale a persoanei reabilitate, considerăm necesară restituirea tuturor cheltuielilor suportate pe perioada aflării în detenție, inclusiv de rudele acesteia, în legătură cu transmiterea de colete, bunuri, produse alimentare, bani etc.

Accentuăm faptul că nu oricare prejudicii materiale pot fi solicitate pentru încasare în temeiul Legii nr.1545/1998, ci doar acele prejudicii care sunt expuse în art.7 al legii nominalizate. Astfel, într-o speță, instanța de judecată s-a expus că nu se încadrează și nu corespund prevederilor art.7 din Legea nr.1545/1998 pretențiile reclamantului de încasare de la Ministerul Justiției a prejudiciului material în legătură cu rezilierea contractelor de vânzare-cumpărare a lemnului încheiate cu partenerul din China, a despăgubirilor în legătură cu sechestrarea ilegală a camionului, a prejudiciului rezultat din vânzarea autoturismului la preț diminuat, precum și prejudiciul rezultat din imposibilitatea îndeplinirii lucrărilor contractate prin contractul de arendă [9].

Prejudiciul cauzat persoanei fizice care și-a ispășit pedeapsa prin muncă neremunerată în folosul comunității se calculează în mărime de până la 2 unități convenționale pentru o oră de muncă prestată neîntemeiat în folosul comunității (art.8 alin.(2) din Legea nr.1545/1998).

În legătură cu aceasta, în doctrina de specialitate s-a propus majorarea până la 5 unități convenționale pentru o oră de muncă a cuantumului prejudiciului pentru **munca prestată neîntemeiat în folosul comunității** [26, p.43]. Expunându-ne opinia, subliniem că cuantificarea prejudiciului în mărimea indicată în prezent de art.8 alin.(2) din Legea nr.1545/1998 este una corespunzătoare, iar recomandarea autorilor de majorare până la 5 unități convenționale nu își are suport probatoriu.

Compensarea prejudiciului moral. Compensarea prin echivalent bănesc a **prejudiciului moral** are drept scop de a aduce persoanei reabilitate o satisfacție emoțională, care ar înlătura modificările psihice cu caracter negativ provocate de faptul sancționării ilegale.

În literatura de specialitate s-a menționat că este eronat de a vorbi despre repararea prejudiciului moral, deoarece prejudiciul moral nu are formă materială și repararea integrală a prejudiciului în asemenea situații devine imposibilă. Aprecierea exactă a mărimii prejudiciului moral este dificilă din cauza lipsei unor criterii precise de stabilire a echivalentului bănesc pentru suferințele psihice. Prin urmare, se susține că este corect a solicita compensarea prejudiciului moral, și nu repararea acestuia, deoarece numai persoana reabilitată poate evalua cu adevărat cuantumul prejudiciului moral care se cuvine a fi compensat [25, p.84].

Reabilitarea persoanei va fi incompletă, dacă compensarea prejudiciului moral se va rezuma doar în acordarea unor sume bănești [24, p.35-36]. Astfel, compensarea prejudiciilor morale pentru erori judiciare și de urmărire penală poate fi efectuată prin: a) plata unei sume de bani; b) aducerea de către procuror, din numele statului, a scuzelor oficiale; c) comunicarea actului de reabilitare la locurile de muncă, de studii și de domiciliu ale persoanei.

La stabilirea mărimii în expresie bănească a compensației pentru repararea prejudiciului moral, instanțele judecătorești se conduc de principiile compensării rezonabile și echitabile a prejudiciului. În acest sens, art.11 alin.(1) din Legea nr.1545/1998 stabilește că instanțele de judecată vor lua în considerare: a) gravitatea infracțiunii de a cărei săvârșire a fost învinuită persoana; b) caracterul și gravitatea încălcărilor procesuale comise la urmărirea penală și la examinarea cauzei penale în instanța de judecată; c) rezonanța pe care a avut-o în societate informația despre învinuirea persoanei; d) durata urmăririi penale, precum și durata examinării cauzei penale în instanța de judecată; e) natura dreptului lezat și locul lui în sistemul de valori al persoanei; f) suferințele fizice, caracterul și gradul suferințelor psihice; g) măsura în care compensația bănească poate atenua suferințele fizice și psihice cauzate; h) durata aflării nelegitime a persoanei în detenție.

Un rol important în stabilirea cuantumului prejudiciului moral îl au condițiile de detenție la care a fost supusă persoana reabilitată. Astfel, într-o situație de caz instanța a argumentat că reclamanta nu a fost asigurată cu condiții de detenție care să corespundă legislației. Reclamanta a beneficiat de condiții inumane de detenție, precum: supraaglomerarea, lipsa iluminării naturale, starea igienică nesatisfăcătoare în spațiile de detenție, hrana necalitativă, permisiunea deținuților de a fuma în celule [11].

Mărimea compensației pentru repararea prejudiciului moral se află în strânsă legătură cu durata suferințelor psihice. Cu titlu de exemplu, aducem cauza în care instanța supremă a argumentat că reclamanta a avut statut de învinuit doar o zi. Același interval a durat și măsura preventivă sub forma obligației de a nu

părăsi țara. În asemenea circumstanțe, având în vedere durata aflării lui C.D. în statut de învinuit, gravitatea infracțiunii de a cărei săvârșire a fost învinuită C.D., natura dreptului personal lezat și locul acestuia în sistemul de valori al persoanei, instanța supremă a hotărât că o compensație bănească în mărime de 1000 lei este una rezonabilă și echitabilă, fiind aptă de a atenua suferințele fizice și psihice cauzate și de a restabili încrederea reclamantei în organele poliției, procuraturii și justiției. Astfel, instanța supremă a modificat decizia instanței de apel în partea cuantumului despăgubirii pentru prejudiciul moral încasat în beneficiul D.C., cu diminuarea cuantumului acesteia de la 20.000 lei, la 1000 lei [4].

În practica judecătorească s-a constatat faptul că instanța de recurs diminuează mărimea compensației pentru repararea prejudiciului moral, motivând că despăgubirile pentru prejudiciul moral trebuie să fie juste, raționale și echitabile. Într-o situație de caz, instanța de recurs a decis că suma încasată în beneficiul intimitei R.E. de 20.000 lei cu titlu de prejudiciu moral este exagerată, nefiind proporțională prejudiciului moral suferit. Or, în privința R.E. nu a fost aplicată nici o măsură preventivă privativă de libertate sau restrictivă de libertate, în privința ei nefiind efectuate careva acțiuni speciale de investigație (percheziție, ridicare de obiecte și documente ș.a.), intimata fiind doar recunoscută și audiată în calitate de bănuit, iar infracțiunea de comiterea căreia a fost bănuită este una mai puțin gravă [3].

Deoarece instanțele judecătorești întâmpină dificultăți în cuantificarea prejudiciului moral, în literatura de specialitate s-a propus stabilirea prin lege a unor limite minime și maxime de apreciere a mărimii pagubei morale pentru cazurile de erori judiciare și de urmărire penală [26, p.43]. Cu opinia respectivă nu suntem de acord, deoarece paguba morală poartă conotație abstractă și nu poate fi cuantificată în cote financiare prestabilite. Susținem că pentru fiecare situație de caz aprecierea mărimii rezonabile și echitabile a compensației pentru suferințele morale urmează a fi lăsată pe seama instanțelor judecătorești.

Procurorul care a condus sau a exercitat urmărirea penală ori procurorul ierarhic superior prezintă **scuze oficiale**, în numele statului, persoanei care a fost supusă neîntemeiat urmăririi penale. În conformitate cu art.12 alin.(2) din Legea nr.1545/1998, scuzele oficiale ale procurorului se aduc în cazul: a) scoaterii integrale a persoanei de sub urmărire penală; b) încetării urmăririi penale în cazurile prevăzute la art.275 pct.(7) și (8) și art.285 alin.(2) pct.(2) din Codul de procedură penală; c) devenirii definitive și irevocabile a sentinței de achitare.

Scuzele oficiale se prezintă de procuror persoanei reabilitate sau rudelor apropiate ale acesteia, în formă scrisă. La solicitarea persoanei reabilitate, scuzele oficiale se difuzează prin aceleași mijloace de informare în masă prin care a fost difuzată informația despre învinu-

irea persoanei. Termenul în care se aduc scuzele oficiale este de 15 zile de la data apariției dreptului la repararea prejudiciului (art.12 alin.(4) din Legea nr.1545/1998).

Pornind de la faptul că sarcina legală de exprimare a scuzelor față de persoana reabilitată este pusă în seama procurorului, în fiecare caz când se emite actul de reabilitare, procurorul ar trebui să prezinte în formă scrisă scuzele față de victimă. Practica ne dovedește contrariul – că procurorii neglijează obligația menționată, iar persoanele reabilitate solicită prin cerere de chemare în judecată obligarea procurorului să prezinte scuze oficiale. Acest fapt denotă refuzul acuzării de a se conforma prevederilor legale. În legătură cu aceasta, autorii A. Glibina și Iu. Iakimovici propun obligarea prin lege a procurorului de a prezenta, din numele statului, scuze oficiale cu vociferare, în sala de ședințe, în procesul civil pornit la cererea de chemare în judecată depusă de persoana reabilitată privind repararea prejudiciului suportat [25, p.85].

Informația cu privire la pornirea urmăririi penale devine cunoscută multor persoane. De obicei, informația parvine la locul de muncă, de studii și la domiciliul persoanei în legătură cu diverse citații, solicitări, notificări, percheziții și alte acțiuni de urmărire penală. În mod firesc, aceste acțiuni determină lezarea onoarei, demnității și reputației profesionale a persoanei. Astfel, una din măsurile care pot fi luate de organul de urmărire penală este dezmințirea informației despre tragerea la răspundere penală a persoanei.

Potrivit art.12 alin.(3) din Legea nr.1545/1998, la solicitarea victimei, scuzele oficiale se difuzează prin aceleași mijloace de informare în masă prin care a fost difuzată informația despre învinuirea persoanei. În practică, persoana reabilitată se adresează în instanța de judecată cu cerința de obligare a unor mijloace de informare să dezmințe informația. Situația dată este, în opinia noastră, un efort suplimentar din partea persoanei reabilitate, deoarece, la cererea acesteia, obligarea cu privire la dezmințire ar putea fi dispusă de procuror sau de organul de urmărire penală.

Mai mult, considerăm că aducerea la cunoștința mijloacelor de informare despre actul de reabilitare a persoanei trebuie să devină o obligație a organului de urmărire penală, indiferent dacă a parvenit sau nu o solicitare din partea persoanei reabilitate. Or, informația privind tragerea persoanei la răspundere penală devine publică și, uneori, este distribuită prin intermediul mass-media și a rețelelor de socializare. În rezultat, despre faptul învinuirii persoanei poate afla un număr mare de beneficiari, iar despre faptul reabilitării aceleiași persoane află un cerc restrâns de beneficiari. Prin urmare, considerăm necesară modificarea normei de la art.12 alin.(3) din Legea nr.1545/1998 și obligarea procurorului de a difuza informația cu privire la reabilitarea persoanei și scuzele oficiale prin aceleași mijloace

de informare în masă prin care a fost difuzată informația despre învinuirea persoanei.

Art.9 din Legea nr.1545/1998 prevede că de repararea prejudiciului beneficiază și persoana juridică. Acestea i se repară prejudiciul patrimonial efectiv cauzat, precum și beneficiul neobținut (venitul ratat) în urma acțiunilor ilicite. Cu toate acestea, încasarea veniturilor ratate a devenit o practică rară. Cu titlu de exemplu, aducem speța în care instanța de judecată a respins cererea de cerere privind încasarea **veniturilor ratate**, argumentând faptul că persoana juridică nu a prezentat probe pertinente și veridice care ar confirma că în perioada urmăririi penale sau a judecării cauzei penale ar fi avut încheiat vreun contract din domeniul afacerilor, pe care nu l-a putut executa din vina măsurilor preventive aplicate de către organul de urmărire penală [6].

Controverse practice. Principalul argument pe care reprezentanții Ministerului Justiției îl invocă în mod frecvent împotriva pretențiilor reclamantului de reparare a prejudiciilor materiale și morale este că solicitările se bazează pe fapte neprobate și declarative, iar reclamantul nu a prezentat probe concludente, utile, veridice și legale în justificarea prejudiciului suportat.

Alt argument deseori invocat de Ministerul Justiției este că pentru angajarea răspunderii statului în cazul prejudiciului cauzat prin erori judiciare și de urmărire penală este necesară prezența unei condiții speciale, și anume - existența faptei ilicite. În materialele cauzei nu există vreun act procedural definitiv și irevocabil al instanței de judecată prin care să fie stabilit că acțiunile organului de urmărire penală ar fi ilegale. Constatarea ilegalității acțiunilor organelor de drept nu poate intra în sarcina instanțelor civile, or, litigiul de judecată întemeiat în baza Legii nr.1545/1998 este cu caracter civil și nu ține de competența instanței de judecată de a se expune pe marginea circumstanțelor ce țin de desfășurarea urmăririi penale [14]. Faptul că intimata a fost scoasă de sub urmărire penală nu poate atrage automat ilegalitatea actelor efectuate de către organul de urmărire penală până la emiterea ordonanței respective.

Instanțele de judecată resping aceste argumente ale Ministerului Justiției. Pornind de la prezumția că actul procedural de scoatere de sub urmărire penală este emis pe motive de reabilitare a persoanei, acțiunile ilegale ale organului de urmărire penală deja reprezintă un fapt constat, întrucât statul, în temeiul Legii nr.1545/1998, stabilește doar motivele pentru care se dispune repararea prejudiciului, nefiind cazul și necesitatea constatării repetate a ilegalității acțiunilor organului de urmărire penală. În plus, în cazul constatării insuficienței diligenței profesionale survine răspunderea statului pentru faptele comitenților, organelor de urmărire penală sau instanțelor de judecată [12].

Alte cheltuieli care urmează a fi achitate persoanei reabilitate din bugetul de stat sunt cheltuielile de

transport, de închiriere a locuinței, de convorbiri telefonice cu apărătorul, de expediție poștală în procesul penal, sumele achitate benevol de persoana reabilitată în temeiul acțiunii civile etc., precum și alte cheltuieli suportate de persoana reabilitată și confirmate prin acte justificative [25, p.74].

Concluzii și recomandări. Generalizând cele expuse, conchidem următoarele:

1) Persoana care a fost sancționată pe nedrept și în privința căreia există un act de reabilitare are posibilitatea de a beneficia, în cazurile prevăzute de lege, de repararea prejudiciilor materiale și morale suportate.

2) Prejudiciile cauzate persoanei reabilitate se repară integral și, pe cât este posibil, în natură. În situațiile în care repararea în natură a prejudiciilor nu este posibilă de realizat, la solicitarea persoanei reabilitate, instanța judecătorească poate recurge la mijloace alternative de compensare, precum plata prin echivalent bănesc sau obligarea prezentării scuzelor oficiale.

3) Legislația trebuie să instituie o cale accesibilă, simplificată și rapidă de compensare a prejudiciilor cauzate persoanei prin erori judiciare și de urmărire penală. Or, în prezent, pentru a obține despăgubirile care i se cuvin, persoana reabilitată este pusă în situația dificilă de a înainta acțiune în judecată și de a suporta cheltuieli suplimentare.

4) La înaintarea acțiunii în judecată este corect a solicita compensarea prejudiciului moral, dar nu repararea acestuia. Suferințele morale pot fi doar compensate, deoarece nu au expresie și nici forme materiale pentru reparare. În practică, aprecierea mărimii compensației pentru suferințele psihice suportate de persoana reabilitată este dificil de realizat din cauza lipsei unor criterii precise de stabilire prin echivalent bănesc a prejudiciului moral.

5) Am constatat că în legislație nu este prevăzut textul în acord cu care statul urmează de a prezenta scuze față de persoana reabilitată. În practică, organul de urmărire penală prezintă scuzele oficiale într-o manieră distantă, fără vociferare, prin scrisoare poștală și fără ca procedura în sine să ofere persoanei reabilitate sentimentul real de satisfacție morală.

6) Informarea publică despre existența actului de reabilitare ar trebui să constituie o obligație a organului de urmărire penală, indiferent dacă a parvenit sau nu o solicitare în acest sens din partea persoanei reabilitate. Practica atestă faptul că despre existența actului de învinuire a persoanei află un număr sporit de beneficiari și, uneori, știrea este distribuită prin intermediul mass-media și a rețelelor de socializare, iar despre faptul reabilitării aceleiași persoane află un cerc restrâns de beneficiari.

7) Propunem modificarea art.12 alin.(3) din Legea nr.1545/1998 cu expunerea în următoarea redacție: *Procurorul prezintă scuzele oficiale în formă scrisă*

și, după caz, cu vociferare, victimei acțiunilor ilicite sau rudelor apropiate ale acesteia, conform textului: „Procurorul (nume, prenume), din numele statului, prezintă scuze oficiale persoanei reabilitate (nume, prenume) în legătură cu eroarea admisă de organul de anchetă în procesul de efectuare a urmăririi penale”. Procurorul este obligat să difuzeze informația despre reabilitarea persoanei și scuzele oficiale prin aceleași mijloace de informare în masă prin care a fost difuzată informația despre învinuirea persoanei.

8) În scopul respectării principiului reparării integrale a prejudiciului, recomandăm ca din art.7 lit.a) al Legii nr.1545/1998 să fie exclusă sintagma „ce constituie sursa ei principală de existență”.

9) Propunem completarea art.7 din Legea nr.1545/1998 cu litera h), după cum urmează: h) *cheltuielile de întreținere în perioada aflării în detenție, suportate de persoana reabilitată, inclusiv de rudele acesteia.*

Referințe bibliografice:

- Cojocari E. Forme ale răspunderii juridice. Note de curs. Chișinău: CEP USM, 2011. 355 p.
- Decizia Colegiului civil, comercial și de contencios administrativ lărgit al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova din 09.04.2014. Dosar nr.2ra-971/14. Arhiva Judecătorei Chișinău (sediul Buiucani).
- Decizia Colegiului civil, comercial și de contencios administrativ lărgit al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova din 24.01.2018. Dosar nr.2ra-33/18, http://jurisprudenta.csj.md/search_col_civil.php?id=41642 (vizitat 21.03.2018).
- Decizia Colegiului civil, comercial și de contencios administrativ lărgit al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova din 07.02.2018. Dosar nr.2ra-121/18, http://jurisprudenta.csj.md/search_col_civil.php?id=42013 (vizitat 23.03.2018).
- Decizia Colegiului civil, comercial și de contencios administrativ lărgit al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova din 14.03.2018. Dosar nr.2ra-233/18, http://jurisprudenta.csj.md/search_col_civil.php?id=42741 (vizitat 25.03.2018).
- Decizia Colegiului civil, comercial și de contencios administrativ lărgit al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova din 09.04.2014. Dosar nr.2ra-971/14. Arhiva Judecătorei Chișinău (sediul Buiucani).
- Gaius – *Instituțiunile* (trad. A.N.Popescu). București: Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1982. 362 p.
- Hotărârea Guvernului privind aprobarea Modulului de calculare a salariului mediu, nr.426 din 26.04.2004. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2004, nr.73-76.
- Hotărârea Judecătorei Chișinău (sediul Buiucani) din 03.02.2017. Dosar nr.2-163/17. Arhiva Judecătorei Chișinău (sediul Buiucani).
- Hotărârea Judecătorei Chișinău (sediul Buiucani) din 18.07.2017. Dosar nr.2-1800/17. Arhiva Judecătorei Chișinău (sediul Buiucani).
- Hotărârea Judecătorei Chișinău (sediul Buiucani) din 16.11.2017. Dosarul nr.2-3063/17. Arhiva Judecătorei Chișinău (sediul Buiucani).
- Încheierea Colegiului civil, comercial și de contencios administrativ al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova din 28.02.2018. Dosar nr.2ra-335/18. Arhiva Judecătorei Chișinău (sediul Buiucani).
- Încheierea Colegiului civil, comercial și de contencios administrativ al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova din 13.04.2016. Dosar nr.2ra-836/18. Arhiva Judecătorei Strășeni.
- Încheierea Colegiului civil, comercial și de contencios administrativ al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova din 03.08.2016. Dosar nr.2ra-1726/16. Arhiva Judecătorei Chișinău (sediul Buiucani).
- Legea cu privire la statutul judecătorului, nr.544 din 20.07.1995. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2002, nr.117-119.
- Legea privind modul de reparare a prejudiciului cauzat prin acțiunile ilicite ale organelor de urmărire penală, ale procuraturii și ale instanțelor judecătorești, nr.1545 din 25.02.1998. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1998, nr.50-51.
- Legea privind statutul ofițerului de urmărire penală, nr.333 din 10.11.2006. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2006, nr.195-198.
- Legea privind activitatea specială de investigații, nr.59 din 29.03.2012. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2012, nr.113-118.
- Legea cu privire la procuratură, nr.3 din 25.02.2016. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr.69-77.
- Mihalache Iu. *Drept privat roman. Note de curs*. Ediția a II-a. Chișinău: Print Caro, 2014. 287 p.
- Neculaescu S. Dreptul victimei la repararea prejudiciului în cadrul răspunderii delictuale. Privire critică. Drept comparat. În: *Revista Universul Juridic*, 2016, nr.9, p.44-61.
- Portalul oficial al Biroului Național de Statistică al R.M. http://statbank.statistica.md/pxweb/pxweb/ro/30%20Statistica%20sociala/30%20Statistica%20sociala__03%20FM__SAL010__serii%20lunare/SAL014800.px/table/tableViewLayout1/?rxid=5aad211e-2f63-43c6-9796-f49f4cefe6cf (vizitat 23.03.2018).
- Tourneau Ph., Bloch C., Guettier Ch., Giudicelli A. *Droit de la responsabilité et des contrats: régimes d'indemnisation*. Paris: Dalloz, 2017. 2784 p.
- Владимирова В.В. Компенсация морального вреда – мера реабилитации потерпевшего в российском уголовном процессе. Москва, Волтерс Клувер, 2007. 176 с.
- Глыбина А.Н., Якимович Ю.К. Реабилитация и возмещение вреда в порядке реабилитации в уголовном процессе России. Томск: Изд-во Том. ун-та, 2006. 146 с.
- Солтан К., Табан И. Гражданско-правовая ответственность за вред, причиненный органами публичной власти. În: *Legea și viața*, 2016, nr.6, p.38-47.

